

tòria de la filosofia catalana. Aquests treballs escampats formen un cos de doctrina estètica cristiana, que després dels dedicats per En Milà a l'*Estètica tomista*, és l'únic que sobre la matèria tenim a la nostra terra. Amb aquests formidables, més que pulimentats carreus, el Dr. Torras no s'atreu a bastir una construcció orgànica, com *La Tradició Catalana*, ni un tractat doctrinal sintètic, com aquell d'En Milà, de línies tan senzilles i harmòniques com les de un temple grec. Segons ja s'és observat, amb molt d'encert, el Dr. Torras no escrigué cap llibre, fora del consagrat a la tradició nostrada. Fou sols un gran improvisador que sentint-se com un inspirat a manera del romàntic Ramon Lull, escampava en múltiples opúscles, les seves lluminoses intuïcions. En sos estudis estètics es deslligà en certa manera de les iniciatives d'En Milà, per ell tan venerat, i donant encara major extensió a la observació dels fenòmens estètics, escoltà més atentament la veu dels artistes i dels poetes, dels *pèrits*, com ell ne deia, que'ls enfarfagats oracles de certs filòsofs. ¡Quina riquesa de lectures suposen aquests escrits! ¡Quina amplitud de criteri en el que troben un lloc hospitalari, fins amorós, la figura de Goethe i d'altres escriptors, ben allunyats, certament, de sa ideologia profundament ortodoxa! ¡Quina abundor de agudíssimes observacions! Però, tornant a insistir en lo que hem dit abans, sols una cosa hi manca: una exposició metòdica i ordenada. El donar una forma sintètica a una deu tan inestroncable de profunds conceptes, era una aspiració de tots els admiradors del Dr. Torras desitjada. Amb satisfacció podem dir que l'ha duta a venturós terme, un dels nostres joves sacerdots més il·lustrats, Mossèn Carles Cardó, en sa *Doctrina Estètica del Dr. Torras i Bages*, Barcelona, 1919. En aquesta obra veiem recollides i classificades, sense que al articular-les, en sofreixi cap deformació el pensament de l'autor, les doctrines ontològiques, psicològiques i teleològiques que's deriven de les ensenyances estètiques del savi prelat vigatà. Totes elles es troben ja apuntades fonamentalment en son primer discurs sobre la *Fruïció artística*, que és un vast panorama dels problemes estètics als quals concedí el nostre escriptor més importància. Fugint en aquests estudis, el Dr. Torras, en un punt capital sobre tot, de la modesta observació psicològica dels fenòmens estètics, a què es concreta el tractat doctrinal d'En Milà, que temia massa el rodament de cap de les altures, embesteix resoltament l'enigma ontològic, i a la llum de la sobirana ment de Plató, cerca i troba el punt de partida i ensems el sòlid punt d'apoi de la doctrina estètica, que sense metafísica queda negada en sa pròpia substantivitat.

Tal és, exposada a grans línies, i sols mirada des de un caire, que no és per cert el principal del nostre escriptor, — que consagrà tota sa existència a l'amor de Deu i a son sagrat apostolat — la important producció del Dr. Torras, que com abans deïem, més lligada està a les finalitats del nostre INSTITUT. L'il·lustre prelat vigatà, com En Llorens, com En Milà, ha estat una d'aquestes grans figures de la nostra cultura — que produeix providencialment cada generació, — destinades a augmentar i enriquir el nostre tresor ancestral, a acomodar-lo a les necessitats actuals i a exercir finalment la noble missió d'educadors i orientadors de Catalunya. — A. R. LL.

Estanislau de K. Aguiló i Aguiló

Enamorat de la tradició, de la història i de la cultura mallorquines en totes ses manifestacions, consagrà a elles sa existència entera. Nat a Palma de Mallorca en 13 de novembre de 1859, era estat el fill primogènit d'aquell exquisit poeta i prosista, En Tomàs Aguiló, un dels capdevaners de la renaixença literària de la illa. Son avi fou el popular autor de la *Rundaya de Rundayes*. Sa mare era germana del patriarca de nostres lletres, En Marian Aguiló i Fuster. De tots costats, doncs, era l'hereu d'una brillant niçaga literària, i per cert que no desmentí aquesta herència. Reposat, ple de seny, sadollat de bon gust, d'ells rebé la passió pels llibres (era ensems un expert bibliòfil), la curiositat dels vells documents i l'amor a la nostra llengua. Un excés de modèstia i de respecte a ses glòries ancestrals l'allunyà del camp de les amenes lletres, per a dedicar-se en cos i ànima als treballs d'investigació en els arxius, dels quals era un índex vivent i en els quals féu importantíssims descobriments. Per a aquestes tasques estava dotat d'aptituds privilegiades.

Llicenciat en Dret en 1879 a la Universitat de València, ingressà en 1886 en el Cos d'Arxivers, essent destinat de seguida a l'Arxiu General del Regne de Mallorca, sota les ordres de l'eminent Quadrado. En 1893 fou destinat a l'Arxiu de la Delegació d'Hisenda de la illa, i d'allí, a la mort del dit Quadrado, passà altre cop a l'anterior Arxiu. En 1899 anà a París a estudiar en els seus arxius les relacions de França amb l'antic regne de Mallorca. En 1902 fou anomenat successor en la Biblioteca Provincial de Palma del benemèrit En Bartomeu Muntaner.

Va ésser president de la Societat Arqueològica Luliana des de 1889 a 1917, i en el *Butlletí* de

aquesta entitat, del qual fou el puntal més ferm, publicà durant 33 anys els resultats de les seves llargues i profitoses recerques històriques i literàries. El recull d'aquests treballs ompliria alguns volums. Col·laborà, a més, en el *Mitseo Balear*, *L'Almudayna*, *Bulletí del Centre Excursionista*, *Revista de Menorca*, *Revista de Bibliografia Catalana*, *Revue d'Etudes Juives* (a on insertà el sensacional descobriment del catàleg de la llibreria del famós Lleó Mosconi), *La Veu del Montserrat*, etcètera, etc.

Fora d'aquests articles, alguns dels quals són vertaderes monografies, donà a llum les següents obres i fascicles:

Fra Anselm Turmeda. Apuntes bibliográficos. — Palma, Imp. de la Viuda e Hijos de Gelabert, 1885; 46 pp.

Colección de Leyes Suntuarias decretadas por las autoridades superiores del antiguo reino de Mallorca desde 1384 a 1790. — Palma, Imp. de Felipe Guasp, 1889; 218 pp.

Colecció de Imatges y Xilografies antigues de la Imprenta de Can Guasp. — Mallorca, 1894-1900; 556 hojas.

En Arqueologia, Bibliografia i Paleografia era una autoritat, i la història de Mallorca se la sabia pel cap dels dits. A haver conreuat les lletres, haguera estat un excel·lent estilista; sobre tot, de la llengua catalana coneixia tots els secrets. Sa prosa era castiça, plena de sava i originalitat, sense cap rebuscament. L'home era tan excels com el savi. Son pas per la terra fou tot abnegació, bondat i caritat, i sa mort, que tingué lloc el 9 de gener del 1917, aixecà un chor de benediccions. — A. R.

L'arxiduc d'Austria Lluís Salvador

El dia 12 d'octubre de 1915 morí a Brandeis (Bohèmia) aquest príncep, fill adoptiu de Mallorca, on va passar llargues temporades. Nat a Florència en 1837, fill del Gran Duc de Toscana Leopold II, molt jove visità, en viatge d'estudi, la Illa Daurada. Era en 1867. Des d'aleshores i sobre tot d'ençà de la compra de l'esplèndida possessió de Miramar, els mallorquins el pogueren considerar com a connatural llur: enamorat de la seva pàtria adoptiva, contribuí eficaçment a conservar-ne les bel·leses naturals, tant com les artístiques. Identificat en tot amb l'esperit d'aquella terra catalana, arribà a posseir-ne, com un nadiu de la illa, la llengua. Recordem que en certa ocasió mantenia correspondència en català amb l'INSTITUT. En bon mallorquí escrigué *Lo que sé de Miramar* (1911). A ell es deu també un recull de *Rondalles de Mallorca* (1895), una memòria presentada l'any 1901 al XII Congrés Internacional d'Orientalistes sobre *Voci di origine araba nella lingua delle Baleari*. Edità, demés, el volum del *Homenaje al Beato Raimundo Lull en el sexto centenario de la fundación de Miramar* (1877). En possessió d'una cultura extensíssima, gran navegant i explorador, en els seus llargs viatges visità indrets i terres de tot arreu del món, sobre tot les illes i costes del Mediterrani. En foren fruit una sèrie d'obres en general de caràcter descriptiu i escrites en alemany, entre les quals cal recordar els 9 grans volums sobre *Die Balearen in Wort und Bild geschildert* (1869-1891), obra traduïda en part al castellà i compendiada més tard (1897) en la mateixa llengua de l'original; *Die Felsenfesten Mallorcas. Geschichte und Sage* (1910); *Porto-Pi in der Bucht von Palma de Mallorca* (1914). — Per altra bibliografia, vegi's el *Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana*, setembre del 1916, pp. 103-119. — R. D'A.

Pau Meyer

Va morir el dia 7 de setembre de 1917 (havia nat a París el 17 de gener de 1840), el més eminent dels provençalistes. Tot just sortit de l'Escola de Cartes, que més tart va dirigir, ja comencen les seves publicacions de textos, estudis lluminosos i notes crítiques. Més endavant el seu treball va arribar a ésser formidable, però sempre sòlid i ben informat. No podia sofrir als investigadors presumptuosos o mal preparats, i per ells tenia la mà pesada. La seva bibliografia és llarguíssima i predicava amb l'exemple; exigia dels altres però usava el rigor per ell mateix. Des de 1882 portava la direcció de l'Escola de Cartes, que molt deu a la seva activitat benefactora. Junt amb Gaston Paris, va ésser fundador de la *Revista Romania* en 1872 i de la *Revue critique d'histoire et littérature*. Són innombrables els articles apareguts en ambdues revistes, així com en la *Bibliothèque de*